

Szeged város környezetvédelmi programjai kiemelten a városökológiai szempontokra

Rakonczai János

Egy nagyváros ökológiai állapotának alakulására kiemelten fontos hatást gyakorol a település környezeti politikája. Az 1995. évi ún. „Környezetvédelmi törvény” megszületése óta a települési környezetpolitika legátfogóbban a környezetvédelmi programokban jelenik meg, ugyanis az ilyen anyagok helyzetértékelési fejezete rögzíti a korábbi és az aktuális környezeti állapotot, a különböző léptékű programok pedig érzékelhetővé teszik az elérendő célokat is. A képviselő testület által elfogadott települési környezetvédelmi programok, így környezeti stratégiai döntésként is értékelhetők. Ez indokolja, hogy egy városökológiai értékelésben foglalkozzunk ezek célirányos bemutatásával. Nagy kár, hogy a gyakorlatban a városok aktuális döntéseit mégis sokszor jobban befolyásolják a gazdasági szempontok, mint a korábban meghatározott környezeti stratégia. (Sajnos ezen a téren Szeged sem jelent kivételt.)

A környezettudatos gondolkodás az 1970-es években kezdett tért hódítani a világban, s hazánkban az 1976. évi II. törvény tekinthetjük mérföldkőnek. Ennek nyomán a tervezési feladatokban is figyelmet kaptak a környezetvédelmi szempontok. Országsszerte jó kezdeményezések, hasznos értékelések születtek (kiemelt példaként lehet említeni a „Békés megye környezetvédelmi modell programját” 1986-ból). Ugyancsak 1986-ban készült a Szeged Városi Tanács VB Építési és Közlekedési Osztálya megbízásából egy átfogó értékelés, ami nemcsak reálisan feltárja a város környezeti állapotát, de meghatározza a legfontosabb feladatokat is, s így a későbbi környezeti programok igazi előzményének tekinthető.

Szeged Megyei jogú város – elismerést érdemlően – országosan az elsők között már 1997 elejére¹ elkészítette az 1995. évi LIII. Törvény által előírt (de szerencsétlen módon a végrehajtásnak határidőt nem szabó) települési környezetvédelmi programját. Az anyag több helyen is érint városökológiai kérdéseket, s jelen anyagban csak ezeket a vonatkozásokat értékeljük.

¹ Szeged Megyei Jogú Város Közgyűlése 191/1997. (IV. 10.) Kgy. sz. határozatával el is fogadta.

Az anyag helyzetfeltáró részében *önkritikusan megállapítja*, hogy a zöldterületekre, parkokra szánt összegek reálértékben folyamatosan csökkentek, ennek következményeként a növényállomány, a gyepfelületek állapota romlik. Néhány kivételtől (Mátyás tér, Stefánia) nem történt meg a parkok tervszerű felújítása. Pénzhiány miatt abba maradt az újszegedi Liget 1993–1994-ben megkezdett rekonstrukciója, és számos helyen a parkok berendezései elavultak, a játszóterek elöregedtek, balesetveszélyesek. A köztisztaságra szánt források hiányosak voltak (pl. 1996-ban az 1994. évi 54%-a). Rendkívül elhanyagoltnak minősíti az anyag belterületi vízfelületek környezetét, ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy ezek komoly értéket képviselnek, és a zöldterületek szerves részeivé kell válniuk. Ugyancsak felhívja az anyag a figyelmet arra, hogy a Tisza és a Maros árterei, a tavak és holtágak környezetei fontos élőhelyek, megővésükre fokozottan figyelni kell, a belterületen található védett területek számát és nagyságát pedig bővíteni indokolt (pl. újszegedi Liget, Széchenyi ér, Stefánia).

Más környezeti elemeket vizsgálva több további jelentős környezeti (városökológiai) problémát is feltár az anyag. A város napi 50 ezer m³-t meghaladó szennyvize gyakorlatilag tisztítatlanul kerül a Tiszába rontva annak minőségét, s a közegészségügyi problémákat okozva gátolja a fürdözést. A Holt-Tisza, a Holt-Maros és a kisebb tavak esetében is számos környezeti problémára irányítja rá a figyelmet. Ezeknél a vizeknél hiányzik a friss víz utánpótlása (pl. a több év óta tartó csapadékhiány miatt), jelentős a feliszapolódás, eutrofizálódás, algásodás, hínárosodás tapasztalható, ráadásul illegális szennyvízbekörések, szennyvízüritések, hulladék-elhelyezések rontják tovább az egyébként is rossz vízminőséget.

A légszennyeződést okozó tényezők között egyebek között megemlítsre kerül a közlekedés (elavult gépjárműpark, nagy tranzitforgalom), a mezőgazdasági területek és burkolatlan utak miatt kialakuló nagy szálló porszennyezés, illetve az allergén pollenek (főként parlagfű) problémája.

Az anyag programalkotónak tekinthető része, bár konkrét feladatokat fogalmaz meg, mégis inkább stratégiai programként értelmezhető, hisz sem a finanszírozási része, sem egyes megvalósíthatósági részei nincsenek megfelelő részletességgel kidolgozva (jellemző példaként említjük a tervezett szennyvízprogram forrásaként tervezett Központi Környezetvédelmi Alapot és az esetleges Phare-támogatást, valamint a megvalósítás 2002-es határidejét). Mindettől függetlenül az anyag fontos és reális feladatokat fogalmaz meg – s véleményünk szerint ezek szem előtt tartása hozott számtalan sikeres megvalósítást az akkor még tisztázatlan források ellenére. A városökológiai szempontokból legfontosabb célok és feladatokat az alábbiakban foglalhatjuk össze.

Miután 1994-ben elkészült a város zöldfelületeinek, parkjainak és közterületeinek katasztere, kiemelt célnak tekinti az anyag a pénzügyi lehetőségekhez igazodó ütemezett felújítást, „a kedvezőtlen klimatikus változások ellensúlyozása” és a porter-

helés csökkentése érdekében újabb zöldterületek létrehozását, valamint a várost övező véderdő-hálózat bővítését. További célként jelöli meg az út menti fasorok, zöldsávok védelmét, a növényállományok elöregedéséből következő minőségromlás megakadályozását fasorok, parkok rekonstrukciójával (Stefánia, Móra park). Konceptcionális elemként fogalmazódik meg, hogy az újszegedi Liget tíz éves távra tervezett rekonstrukciója során „az oda telepített művi létesítményekből lehetőség szerint minél többet eltávolítsunk”.

A légszennyezés csökkentése érdekében felveti az alternatív energiák hasznosításának elterjesztését, több úthálózat-fejlesztési feladatot (pl. Ny-i elkerülő út), a tömegközlekedés korszerűsítését.

A 2000-ben elkészült Csongrád megyei környezetvédelmi program természetesen csak indokolt mélységig foglalkozik Szeged város környezetvédelmi problémáival. A korábban említettekhez képest két területen hozott új eredményt ez az anyag. Egyrészt felveti a troposzférikus ózon problémáját Szegeden, másrészt megállapította a vizsgálat, hogy az összehasonlító zuzmótérképezés alapján az utóbbi időszakban javult a város levegőjének minősége (igaz az aktuális térképezés anyaga nem került bele az összegző anyagba).

2002-ben készült el Szeged 2. Környezetvédelmi programja a 2003–2008-as időszakra. Egy munkabizottság által összeállított anyag azonban nem került a közgyűlés elé, így nem tekinthető hivatalos környezetpolitikai anyagnak. A két programot összevetve az első inkább stratégiai programnak, míg kidolgozottsága alapján a második anyag a stratégiai és az operatív programok keverékének tekinthető. A későbbi program sokkal több konkrét adatot, információt tartalmaz, és értelemszerűen épít az előző hat év eredményeire is. Ekkor már látszott, hogy két sikeres ISPA pályázattal a város (és a környező települések) legégetőbb környezetvédelmi problémáit (szennyvíz, hulladékgazdálkodás) záros határidőre sikerül megoldani. Elkészült a Holt-Maros rehabilitációjának első üteme is, s előkészületben volt a folytatás is. Mindezek mellett az anyag felhívja a figyelmet arra is, hogy számos még 1986-ban felvetett környezetvédelmi probléma megoldatlan maradt, vagy csak részleges javulás tapasztalható. Ilyenek: a Gyálai Holt-Tisza, mint „a felszíni vízvédelem állatorvosi lova”, a zöldterület-fejlesztés, a zajvédelem, vagy a burkolatlan utak problémája.

A programok szintjén a 2002-es anyag kissé több figyelmet szentel (a 7 projektből 2) a külterület problémáira (pl. környezetkímélő gazdálkodás, élőhely kataszter), a fenntarthatóságra, ugyanakkor nem bocsátkozik a feladatok éves szintű (erősen kétségesen betartható) meghatározására.

Városökológiai szempontból fontos, időközben elfogadásra (majd azóta többször módosításra) került a város Építési Szabályzata², amely foglalkozik a zöldterületek

² Szeged MJV Építési Szabályzatáról szóló 59/2003. (XII. 5.) Kgy. rendelet

kérdéseivel és a természetvédelem³ aktuális feladataival (pl. Natura 2000-es területek). A talajok védelme érdekében is önálló rendelet született⁴.

A 2005-ben elkészült Szegedi Kistérségi környezeti programja értelemszerűen nem Szegedre koncentrál egyedül, de tömören értékeli a város környezeti állapotát is, és a városra vonatkozó programokat is megfogalmaz. Fontos előrelépésként értékelhető, hogy a légszennyeződések érzékelő mérőhálózat adatai alapján már időben is vizsgálható a légszennyezettség állapota – s a trendek többnyire javuló értékeket mutatnak. Az elmúlt években elkészült a város zajtérképe is.

A városökológiai kapcsolató programok közül érdemes kiemelni a Fűvészkert fejlesztésével foglalkozó programot, de ezen kívül több, az egész térségre megfogalmazott programnak is van ilyen vetülete (erdősítés, allergén gyomok elleni védekezés stb.). A „Környezetbarát gazdálkodás elterjesztése” című program részeként készült kimondottan tájökológiai szempontú térségi alprogram is („A Szegedi Kistérség élőhely-térképének elkészítése, tájökológiai értékelése”).

Azt megvizsgálva, hogy az *elmúlt évtized környezetvédelmi programjainak milyen hatása volt Szeged környezeti állapotára városökológiai szempontból, összességében kedvező következtetéseket vonhatunk le*. Az persze nehezen állapítható meg, hogy ez mennyire a programok hatása, és mennyire a város megváltozott anyagi hátterének következménye. Az eredményeket azonban érdemes számba venni, a hiányosságokat pedig nem szabad elhallgatni.

Legnagyobb előrelépés a szennyvízkezelésben és a hulladékgazdálkodásban tapasztalható, de a leglátványosabb változás a város arculatában tapasztalható. A szennyvízhálózat és a tisztítómű megépülése után mind a Tisza, mind az egyéb felszíni vizek kisebb terhelést kapnak, s jelentősen csökken a felszín alatti vizek szennyezése is. Megújult és lényegesen attraktívabb lett a belváros, de jelentős változáson mentek át a korábban szegényfoltként éktelenkedő vizes területek. A Pláza környezete (Búvár tó), vagy a Vértó mára már látványnak sem utolsó – csak még az embereket kellene jobban odaszoktatni. Megújult Holt-Maros – a rekultiváció első szakasza során elkövetett tapasztalatlanságok ellenére – mára barátságos környezetet nyújt a közelben élőknek. Pénz hiányában továbbra sincs megoldva a Gyálai Holt-Tisza problémája.

Lényegesen ápoltabbak lettek a város zöld területei, s többé-kevésbé tervszerűen halad a fás területek rekonstrukciója is. A zöld területek azonban több helyen a gazdasági érdekek áldozatai lettek jó néhány helyen (pl. a Rókusi vagy a Gyevi temető),

³ A védett területekkel foglalkozik a többször módosított „Szeged város helyi jelentőségű természeti területeinek és emlékeinek védelméről” szóló 56/2001. (XII.20.) Kgy. rendelet is.

⁴ A talajterhelési díjról szóló 32/2004. (VI.28.) kgy. rendelet

s jelentős lemaradás van a fásítási lehetőségekben is. A közútfejlesztések (M5, nyugati elkerülő) kis mértékben tehermentesítették csak az átmenő forgalomtól a várost, lényegi változást csak az M43-as várost elkerülő szakaszának megépítése jelent. Ugyanakkor korszerűsödött a tömegközlekedés járműállománya és valamelyest fiatalodott a személygépkocsi állomány is, így némileg javult a közlekedésből eredő légszennyezés helyzete. Sajnos a kerékpárút-hálózat hiányosságai és tudati tényezők miatt a közlekedés szerkezetében alig van elmozdulás, továbbra sincs jelentős szerepe a kerékpáros közlekedésnek (az Autómentes nap programok szinte visszhang nélkül zajlanak). A szállópor terhelés mértéke továbbra is probléma maradt. A megújuló energiák használatában is alig van elmozdulás. Minden propaganda és akcióprogram ellenére komoly egészségügyi gondot jelent a pollenszennyezés.

Összességében megállapítható, hogy a környezetvédelmi programok stratégiai kérdésekben segítik a döntések megalapozását, az operatív megoldásokban azonban a mindenkor aktuális forráslehetőségeknek van meghatározó szerepe. Környezetvédelmi tudatosságban úgy tűnik a közigazgatás előrébb tart, mint az átlag polgár, és sajnos a civil szervezeteknek sem sikerül látványos hatást gyakorolni a lakosság környezeti tudatosságára.

Irodalom

Szeged Megyei Jogú város környezetvédelmi programja 1997–2002. 50 old.

SZTE Természeti Földrajzi Tanszék 2000–2001: Csongrád megye környezetvédelmi stratégiája és operatív programja I–II–III. 53+76+46 old.

Szeged Megyei Jogú Város Stratégiai Iroda 2002: Szeged Mjv. 2. Környezetvédelmi programja. 2003–2008. Egyeztetési vitaanyag. 103+12+22 old.

Rakonczai J. (szerk.) 2005: A Szegedi kistérség környezeti programja. 137 old. SZTE Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék 2006: Csongrád megye környezetvédelmi Programjának felülvizsgálata. Vitaanyag. 66+24. old.

X43647